

Спеціалізованій вченій раді Д 26.718.01
Національного інституту стратегічних досліджень

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Рудніченка Євгенія Миколайовича
на дисертаційну роботу ЩУРКО УЛЯНИ ВАСИЛІВНИ на тему
«Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору
економіки», представленої на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави
(економічні науки)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

В сучасних умовах регіоналізації міжнародного виробництва, зростання кількості населення, глобальних змінах клімату, стрімкого розвитку цифрової економіки, з одного боку, спостерігаємо розширення можливостей розвитку реального сектору економіки, а з іншого – появу нових викликів. Враховуючи як розширення можливостей, так і викликів, важливо мати стратегічне бачення курсу економічної політики України з врахуванням глобальних трендів та внутрішніх потенціалу держави. Недостатня реалізація внутрішнього потенціалу не дала змогу Україні перейти в ефективно функціонуючу ринкову економіку на відміну від інших постсоціалістичних країн. Слід відмітити, що викликом для України є збройна агресія Російської Федерації, на тимчасово окупованій території станом на 2013 рік проживало 13 відсотків населення України та формувалося 13,7 відсотків ВВП. В результаті в Україні середній темп приросту ВВП у період з 1996 до 2019 року становив лише 3,6 відсотка, тоді як в країнах Центральної Європи — 6,4 відсотка.

В дослідження вітчизняних науковців в контексті безпеки розвитку реального сектору економіки чітко зосереджено увагу на теоретичних і

прикладних проблемах формування та розвитку економічної безпеки держави, що належать до кола найактуальніших проблем України. Значний потік публікацій з приводу формування та розвитку економічної безпеки держави не заперечує доцільності подальших досліджень чинників впливу на посилення конкурентоспроможності, процеси трансформації безпеки розвитку реального сектору економіки як важливого напрямку зміцнення економічної безпеки держави. Подальше ігнорування викликів та можливостей розвитку реального сектору економіки тільки посилять деструктивні тенденції, які мають сьогодні місце в Україні. Виходячи з вищезазначеного, цілком логічно, що обрана тема дисертаційної роботи Щурко Уляни Василівни є надзвичайно актуальною та своєчасною.

3 березня 2021 року Кабінетом Міністрів України затверджено від 03 березня 2021 р. Національну економічну стратегію на період до 2030 року, першочерговим завданням якої є формування конкурентоспроможних умов для розвитку бізнесу та залучення інвестицій, відновлення довіри до державних інститутів, ефективної боротьби у конкуренції за капітал на світовому ринку, залучення інвестиції для модернізації секторів економіки.

Проведене дослідження пов'язане з виконанням наукових тем Національного інституту стратегічних досліджень: «Пріоритезація розвитку реального сектору економіки для прискорення економічного зростання України» (0119U000017) та «Стимулювання трансформаційних зрушень у реальному секторі економіки України» (0118U003511).

Зазначене підтверджує актуальність, наукове значення та практичну цінність теми дисертаційної роботи У.В. Щурко.

2. Мета і результати дослідження, що винесені на захист. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і методико-прикладних рекомендацій щодо формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України. Зазначена мета відповідає темі дослідження. Задачі дослідження логічно виходять з

поставленої мети та безпосередньо пов'язані із отриманими дисертантом елементами наукової новизни. Об'єкт і предмет дослідження визначено згідно науково-методичних вимог до дисертаційних робіт.

Матеріали дисертації та публікації здобувача визначають високу обґрунтованість основних наукових результатів, положень наукової новизни та висновків, сформульованих в роботі. Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність й новизна забезпечуються широким застосуванням автором загальнонаукових та спеціальних методів теорії пізнання. При дослідженні понятійно-категоріального апарату, визначенні системно-процесних характеристик і типологізації стратегій конкурентоспроможності та безпеки реального сектору економіки дисертанткою використано методи теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та систематизації (п.1.1.-1.3), для з'ясування об'єктно-суб'єктних характеристик інститутів гарантування безпеки розвитку реального сектору економіки, структурно-компонентного аналізу – методи структурно-функціонального і статистичного аналізу, групування, моделювання та графічного аналізу(п.2.1; 2.3; 4.1), для розробки структурної теоретичної конструкції щодо оцінки чинників і факторів конкурентоспроможності та безпеки розвитку реального сектору економіки – метод регресійно-кореляційного аналізу, зокрема, методу векторної авторегресії (п. 4.3), для компаративного аналізу інституційного базису забезпечення безпеки реального сектору економіки в розвинених країнах та Україні – інституційного аналізу (п. 2.3; 4.1), для побудови моделі конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки – дослідження складних систем (п. 5.1; 5.3), для гармонізації інтересів учасників процесу забезпечення безпеки розвитку реального сектору економіки – мультиагентського аналізу (п. 5.2; 5.3).

Дисертанткою здійснено змістовне дослідження наукових праць і публікацій вітчизняних і закордонних вчених, і фахівців з проблематики формування та розвитку економічної безпеки держави: дослідження сутності та термінологічне трактування конкурентних стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки; визначення ролі та місця безпеки розвитку реального сектору; проаналізовано методологічні підходи до визначення ефективності безпеки функціонування реального сектору економіки;

узагальнено підходи до стратегічного планування безпеки розвитку реального сектору економіки та інших теоретичних підходів, що надало можливість науково обґрунтувати необхідність формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України.

В цілому, запропоновані дисертантом науково-прикладні положення щодо формування конкурентної стратегії посилення безпеки розвитку реального сектору національної економіки базуються на критичній оцінці теоретичного та емпіричного матеріалу, критичного переосмислення передового досвіду та наукових розробок, а також нормативно-правової бази з питань економічної безпеки.

3. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, їх новизна. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Достовірність основних результатів, отриманих у дисертаційній роботі, підтверджується змістовним опрацюванням значного масиву теоретичного, методичного та статистичного матеріалу. Залучення дисертанткою великої кількості наукових джерел дозволило здійснити порівняння різних точок зору на досліджувану проблему, що підтверджує достовірність теоретичних розробок автора. Дисертантка широко використовує і коректно оцінює опубліковані праці вітчизняних і зарубіжних вчених та проблемно дискусійний матеріал за темою дослідження. Достовірність наукових положень, отриманих в роботі підтверджується таким:

- використанням в процесі дослідження законодавчих та нормативно-правових актів України та провідних країн світу з питань економічної безпеки та розвитку реального сектору економіки, зокрема стратегії конкурентоспроможності та економічної безпеки: США («Інноваційна стратегія» 2015 р., «Економічна стратегія» 2018 р., «Стратегічні вказівки щодо національної безпеки» 2021 р.), Японії (Урядова програма економічного розвитку «Абеноміка» 2012 р.), Німеччини («Стратегія Федерального уряду зі штучного інтелекту» 2018 р., «Промислова стратегія 2030 – стратегічні вказівки для німецької та європейської промислової політики» 2019 р.) та КНР

(Стратегічний план «Зроблено в Китаї -2025»; мегапроект – Ініціатива «Один пояс – один шлях» 2013 р.); публікації статистичних органів і міжнародних організацій (МВФ, Світового банку, Державної служби статистики України, Eurostat, Transparency International, Світового центру даних з геоінформатики та сталого розвитку, UNESCO); наукові праці провідних вітчизняних та іноземних учених; матеріали науково-практичних конференцій, соціологічних досліджень, форумів, круглих столів, симпозіумів;

- застосуванням сукупності ретельно підібраних апробованих наукових методів дослідження, серед яких: теоретичного узагальнення та ретроспективного аналізу; метод аналізу та синтезу; економіко-статистичного аналізу; методи ситуаційного, системного та інституційного аналізу; метод соціологічних досліджень та ін.

- впровадження отриманих науково-практичних результатів у діяльність окремих установ на державному та регіональному рівнях, зокрема Державним підприємством «Укрпромзовнішекспертиза» впроваджено пропозиції автора щодо напрямів посилення конкурентоспроможності та безпеки розвитку реального сектору економіки України, в межах пропозицій з удосконалення інституціонального базису, механізмів посилення конкурентного потенціалу реального сектору економіки на основі аналізу розвитку й впровадження новітніх технологій і креативних індустрій як локомотива економічних трансформацій передових країн світу, що підтверджується відповідними актами та довідками про впровадження та використання отриманих у роботі результатів (стор.8-9 автореферату), отже результати даного дослідження можуть використовуватися як у навчальному процесі, так й у практиці економічної безпеки реального сектору економіки;

- апробацією нових наукових результатів на 51 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та форумах (с.9 автореферату).

Аналітична частина дисертації забезпечується системним підходом, міждисциплінарним аналізом та синтезом основних положень економічних знань. Їх достовірність забезпечується також результатами, отриманими з застосуванням різних методів наукового дослідження. Таким чином було

сформовано методологічний базис формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України.

Особливої уваги заслуговують такі положення наукової новизни, які дисертантка вносить на захист, та які вирішують наукові задачі теоретико-методологічних положень, розробці концептуальних та методичних підходів і практичних рекомендацій реалізації конкурентних стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки України з фокусом на активізації креативних індустрій.

Вперше сформульовано визначення конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки як комплексної моделі дій і сукупності правил та принципів, якими повинна керуватися держава при прийнятті рішень для досягнення й довгострокової підтримки конкурентоспроможності національної економіки, безпеки життєдіяльності людини та переходу до якісно вищого стану розвитку реального сектору економіки держави, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до негативних для даної системи процесів, відповідно до наявних на окресленому етапі потреб і знань (с. 25 автореферат, с. 225 дисертації, підрозділ 3.2). *Вперше* запропоновано науково-методологічний підхід до аналізу взаємозв'язку між запровадженням політики Індустрії 4.0 та активізацією креативних індустрій, а також рівнем конкурентоспроможності й безпеки розвитку реального сектору економіки на основі неінституційної теорії, що передбачало врахування чотирьох комплексних аспектів: (1) інституційних чинників; (2) якості людського капіталу; (3) напрямів зовнішньоекономічної експансії; (4) інших економічних характеристик (с.18 автореферат, розділ 3 дисертації, с.239). *Вперше* розроблено структурну теоретичну конструкцію, яку емпірично апробовано щодо оцінювання чинників і факторів конкурентоспроможності та безпеки розвитку реального сектору економіки на основі балансової крос-секшн моделі векторної авторегресії з урахуванням показників 49 країн (у межах часового лагу 2000-2020 рр.) стосовно функціонування таких елементів: безпека розвитку реального сектору економіки; креативні індустрії; мистецька креативність; наукова креативність; економічна креативність; галузі матеріального виробництва; сфера торгівлі; сфера нематеріальних послуг; нефінансові підприємства; домашні господарства; сектор

органів державного управління в частині надання нефінансових послуг; культура; освіта; наука; якість життя; одночасно з використанням інструментарію нечіткої логіки й нелінійного програмування доведено щільність прямо пропорційної залежності між конкурентоспроможністю національної економіки, безпекою розвитку реального сектору економіки та рівнем розвитку креативних індустрій (с. 19 автореферату)

Отримало *удосконалення* теоретичних положень безпекознавства завдяки узагальненням критеріїв моніторингу безпеки розвитку реального сектору економіки, що враховують такі групи індикаторів: ринкова агломерація; освіта й підвищення кваліфікації; рівень креативності населення; бізнес-ризик; соціальний капітал; відкритість суспільства; технологічна спроможність; бізнес-стратегія; трансфер технологій; регіональний розвиток; якість фізичної та фінансової інфраструктури; а також пріоритетні напрями реформування реального сектору економіки з врахуванням параметрів безпеки та основних тенденцій розвитку глобальної економіки. *Удосконалено* концептуальні характеристики взаємодії теорії конкурентних переваг М. Портера доповненням «ромба» конкурентних переваг важливістю врахування потреби розвитку креативних індустрій. *Удосконалено* пріоритети стратегічного розвитку економіки України з урахуванням позитивного досвіду провідних країн світу на основі компаративного аналізу стратегій їх конкурентоспроможності та економічної безпеки. *Удосконалено* підходи до трактування поняття «реальний сектор економіки» в частині систематизації у розрізі класифікаційних ознак: (1) суб'єктного сприйняття (визначення за описом суб'єктів, що формують реальний сектор економіки), (2) структурної побудови (системні характеристики, компоненти реального сектору економіки), (3) процесного сприйняття (опис транзакцій, інших операцій для наповнення реального сектору економіки); а також термінологічний апарат економічної науки через виокремлення класифікаційних ознак і групування системних характеристик поняття «конкурентна стратегія» та доповнення класифікаційних ознак реального сектору економіки в частині часового лагу (етапи розвитку доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства доповнено інформаційним та

постпандемічним) з врахуванням особливостей функціонування креативних індустрій.

Набули подальшого розвитку теоретико-методологічні положення моделі Хекшера-Оліна-Самуельсона з доповненням параметрами технологічного розвитку та рівнем економічної безпеки реального сектору економіки та врахуванням функціональних параметрів аналізованих галузей, чинників капітало- і трудомісткості з розрахунком відповідних мультиплікаторів. *Набула подальшого розвитку* концепція конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України на основі доповнення факторів виробництва фактором «інституції», закладено визначені цільові орієнтири та окреслено економічні результати, пріоритетність використання потенціалу креативних індустрій для розвитку реального сектору економіки з виокремленням переваг їх кластерування, працевлаштування працівників і створення синергетичного економічного ефекту для регіону їхньої діяльності.

Представлені пропозиції дисертанта виходять з глибокого економічного аналізу, а за своїм змістом є цілком реальними і придатними для практичного використання. Підтвердженням обґрунтованості положень і висновків, сформульованих в дисертації, є також чітка логіка вирішення поставлених завдань і викладення матеріалу.

Оцінка новизни дисертаційних положень, пропозицій і рекомендацій здобувача дозволяє зробити висновок, що вони є вагомим для науки й практики, оскільки збагачують економічну безпеку положеннями та методичними підходами щодо формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки.

В основу дослідження формування та реалізації конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки закладено методологічний підхід М. Портера. У роботі знайшло відображення удосконалений дисертантом «ромб» конкурентних переваг, на основі доповнення граней ромба науково-інформаційним потенціалом (наукові, технічні, ринкові знання, освітня та соціокультурна інфраструктура); чинниками розвитку креативних індустрій (через запровадження поняття креативні індустрії в законодавче поле (сторона ромбу (переваги) – урядові-законодавчі ініціативи), інвестиції в

розвиток високих технологій та креативного потенціалу (сторона – фінансова державна підтримка), формування кластерів як невід’ємного елемента успішної діяльності в креативних індустріях (сторона – розвиток суміжних галузей), експансія на світові ринки з продукцією креативних індустрій (сторона – стан попиту та стратегія).

На основі положення теорій безпекознавства, класичних і сучасних економічних теорій, міжнародної торгівлі, конкурентних переваг, інституціоналізму, глобальної економіки сформульовано визначення конкурентних стратегій безпеки розвитку РСЕ як комплексної моделі дій і сукупності правил і принципів, якими повинна керуватися держава при прийнятті рішень для досягнення й довгострокової підтримки конкурентоспроможності національної економіки

Теоретичне значення роботи полягає у збагаченні регіональної економіки як науки економічної безпеки держави комплексними підходами до концептуальних методологічних засад формування конкурентних стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки. Обґрунтовані у дисертації положення наукової новизни розширюють теоретичний базис економічної безпеки держави щодо методологічного апарату щодо формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки, як важливого напрямку зміцнення економічної безпеки держави.

Практичне значення одержаних результатів дослідження Щурко У.В. полягає у розробці науково-прикладних рекомендацій зі зміцнення безпеки розвитку реального сектору економіки у процесі формування моделі посилення конкурентоспроможності. Отримані результати реалізовані в практиці управління на державному та регіональному рівнях, що підтверджують відповідні довідки. Найважливішими серед них є пропозиції, розглянуті: Державним підприємством «Укрпромзовнішекспертиза» Мінекономрозвитку України (довідка №303/1 від 12.02.2021 р.); Адміністрацією Президента України (довідка №33/2018 від 30.10.2018 р.); Комісією культури, інформаційної політики та промоцій Львівської обласної ради (довідка №К107-76 від 23.02.2021 р.); Громадською радою при Львівській ОДА (довідка № 15/02/26-

2017 від 24.04.2017 р); Британською Радою в Україні (довідка від 19.12.2019 р.) тощо.

4. Зміст та завершеність дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Щурко У.В. є логічно структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, забезпечує повне висвітлення отриманих результатів. Робота є завершеним науковим дослідженням, містить необхідні теоретико-методологічні положення, аналітичні розробки та перспективні напрями, що достатньо повно висвітлені у відповідних розділах дисертації та опублікованих наукових працях. Дисертаційна робота складається з п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

В першому розділі роботи *«Теоретичні засади формування та реалізації конкурентних стратегій на різних рівнях ієрархії управління»* окреслені сутнісні характеристики конкурентоспроможності та конкурентних стратегій у контексті еволюції їхньої ролі на різних етапах глобалізації і залежно від їх місця в системі економічної безпеки держави; удосконалено методичні підходи М. Портера та моделі Хекшера-Оліна-Самуельсона до визначення конкурентних переваг; проаналізовано теоретичні положення формування стратегій конкурентоспроможності економічних агентів у глобальному середовищі; узагальнено теоретико-методичні підходи до реалізації конкурентних стратегій на макрорівні. На основі опрацьованих термінологічних підходів запропоновано авторське трактування реального сектору економіки як сектору економіки, що складається з сукупності галузей, у межах яких створюється валовий національний продукт шляхом виробництва товарів і надання нефінансових послуг.

Другий розділ *«Методологічні положення конкурентоспроможності реального сектору економіки»* присвячено дослідженню методів стратегічного планування розбудови й реалізації політики розвитку реального сектору економіки, принципів розробки та здійснення промислової політики держави; методологічним підходам до визначення ефективності функціонування реального сектору економіки; креативним індустріям в системі забезпечення конкурентоспроможності національної економіки

Окреслено методи реалізації стратегії розвитку реального сектору економіки за аналогією з методологією реформування промислової політики як: (а) макроекономічного регулювання (спрямовані на формування загальноекономічного середовища); (б) ресурсні (прямої дії, фінансове забезпечення); (в) інституційні (поєднують інституції і нормативно-правову базу); (г) інформаційні (забезпечення суб'єктів господарювання систематизованими, опрацьованими даними для підвищення обґрунтованості прийняття рішень). Узагальнено теоретичні положення характеристики підходів і процесу формування конкурентних стратегій та сутності конкурентоспроможності національної економіки з урахуванням аспектів безпеки в окремих секторах та подане авторське визначення конкурентних стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки.

Розділ 3 *«Системні характеристики конкурентних стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки в глобальному середовищі»* містить результати дослідження стратегій конкурентоспроможності та економічної безпеки провідних країн світу, зокрема США («Інноваційна стратегія» 2015 р., «Економічна стратегія» 2018 р., «Стратегічні вказівки щодо національної безпеки» 2021 р.), Японії (Урядова програма економічного розвитку «Абеноміка» 2012 р.), Німеччини («Стратегія Федерального уряду зі штучного інтелекту» 2018 р., «Промислова стратегія 2030 – стратегічні вказівки для німецької та європейської промислової політики» 2019 р.) та КНР (Стратегічний план «Зроблено в Китаї -2025»; мегапроект – Ініціатива «Один пояс – один шлях» 2013 р.). Особлива увага приділяється формуванню конкурентної стратегії РСЕ шляхом модернізації всіх напрямів діяльності, впровадження досліджень та інновацій в таких сферах, як екологія, економіка, соціальна сфера, культура, що передбачає розвиток цифрової економіки та штучного інтелекту.

У Розділі 4 *«Ефективність імплементації конкурентних стратегій безпеки розвитку реального сектору економіки у світовій практиці»* здійснено компаративний аналіз ефективності інституційного базису безпеки розвитку реального сектору у розвинених економіках із застосуванням сучасних методів економетричного аналізу; окреслено тенденції розвитку реального сектору економіки України в умовах глобалізації. Використано інструментарій методу

огортаючих даних (англ. – *Data development analysis, DEA*) із застосуванням програмного забезпечення *OnFront* – модель орієнтована на «вихід» та застосовано методику оцінки коефіцієнта ефективності Фельдмана.

В п'ятому розділі «*Формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України*» розглянуто принципи та загрози реалізації стратегії національної конкурентоспроможності, запропоновано множини цільових орієнтирів та індикаторів для формування стратегічних програм зі зміцнення національної конкурентоспроможності; обґрунтовано стратегічні пріоритети, розроблено механізми та заходи формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України. Розроблено концепцію конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки України на базі доповнення класичних факторів виробництва, фактором «інституції», де на середньостроковому етапі формування стратегії закладено визначені цільові орієнтири та окреслено економічні результати від запровадження запропонованих рекомендацій, а також обґрунтовано пріоритетність використання потенціалу креативних індустрій для розвитку реального сектору економіки з виокремленням переваг їх кластерування, працевлаштування працівників та створення синергетичного економічного ефекту для регіону їхньої діяльності (в поєднанні креативних індустрій мистецького, наукового та економічного спрямування)

Таким чином, означене коло розв'язаних у дисертації завдань дозволяє стверджувати про комплексність дослідження, що є його безумовною перевагою та підтверджує досягнення поставленої мети. Дисертаційна робота викладена чітко, науковою мовою з відповідним понятійно-категоріальним апаратом, достатньо ілюстрована.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення та висновки дисертації У.В. Щурко знайшли своє відображення у наукових публікаціях, доповідалися на міжнародних, всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях. За темою дисертації опубліковано 59 наукових праць, у яких в повному обсязі

викладено основні наукові положення та результати проведеного дослідження. До числа опублікованих праць входять: 1 одноосібна монографія; 30 наукових статей, з них – 22 у наукових фахових виданнях України і виданнях, введених до реєстру міжнародних наукометричних інформаційних баз даних, (стор.31-36 автореферату); 28 публікацій за матеріалами конференцій.

Особисто здобувачці в загальному обсязі публікацій за темою дисертації належить 35,48 ум. друк. арк. Особистий внесок здобувача у тих роботах, які опубліковано у співавторстві, відзначений у списку праць, наведеному в авторефераті. Обсяг та зміст публікацій відповідає вимогам, встановленим МОН України, всі положення наукової новизни, що виносяться на захист, представлені у публікаціях.

6. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Структура дисертації включає вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Роботу викладено українською мовою у науковому стилі з дотриманням логічної послідовності подання матеріалу. За всіма ознаками дисертація та автореферат відповідають встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Автореферат ідентично відображає зміст дисертації та основні положення наукової новизни. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені на захист, не містять наукових результатів, викладених у кандидатській дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

В дисертаційній роботі У.В.Щурко є певні висновки й твердження, які можна віднести до категорії дискусійних і таких, що потребують додаткових пояснень та уточнення, зокрема такі.

1. Дисертантка не оцінює, як ризики, обумовлені очікуваним відкриття ринку землі в Україні, вплинуть на розвиток реального сектора економіки та не наводить власних оцінок пропонованого відкриття ринку. На наше переконання, такі оцінки слід було навести в роботі, адже позиціонуючи агросектор одним із стратегічних та базових для реального

сектора економіки, відкриття ринку землі істотно вплине на цю галузь. Відтак проектуючи конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектора економіки України авторці слід було провести власний аналіз та прогностичні оцінки впливу відкриття ринку землі на конкурентоспроможність економіки України та безпеку розвитку реального сектора економіки.

2. Вказуючи на необхідність розвитку наукового потенціалу, дисертанткою не приділено достатньо уваги якості та змісту реформ вищої освіти, а також їх впливу на розвиток реального сектора економіки на даний час та у стратегічній перспективі. Очевидно, що освітній та науковий потенціал істотно впливатиме на інноваційну складову розвитку реального сектора економіки. Тому дисертацію слід було доповнити таким аналізом та оцінками.

3. Вдосконалюючи теоретико-методологічні положення моделі Хекшера-Оліна-Самуельсона, через доповнення параметрами технологічного розвитку та рівнем економічної безпеки РСЕ, а також врахування функціональних параметрів аналізованих галузей, чинників капітало- і трудомісткості з розрахунком відповідних мультиплікаторів, авторка недостатньо обґрунтовує методологію оцінки рівня економічної безпеки реального сектора економіки України. Також не зрозуміло, чи запропоновану методiku доцільно використовувати лише для України, чи вона може бути екстрапольована для проектування розвитку реального сектора економіки інших держав ;

4. У елементах наукової новизни авторка дисертації обґрунтовує доцільність зміцнення конкурентоспроможності та формування конкурентних переваг через впровадження інноваційних кластерів. Втім у дисертації недостатньо вивчено та опрацьовано теоретичний базис кластеризації економіки, не здійснено порівняння досвіду впровадження інноваційних кластерів в Україні та за кордоном, системно не проаналізовано позитивний та негативний вітчизняний досвід формування кластерів, зокрема у сфері креативних індустрій. Також дисертанткою не конкретизовано, за яким принципом вона рекомендувала б впроваджувати інноваційні кластери (галузевим, територіальним, секторальним тощо).

5. У дисертації авторка використовує низку понять «безпека реального сектору економіки», «економічна безпека реального сектора економіки», «безпека розвитку реального сектора економіки», втім не конкретизує, чи ці поняття є тотожними, чи мають відмінність. Вважаємо, що дисертацію треба було доповнити глоссарієм, де розкрити зміст авторської термінології, яку використовує авторка, що значно полегшило б сприйняття рецензованої дисертації.

6. До пріоритетних напрямів розвитку реального сектору економіки України авторка дисертації пропонує віднести захист довкілля (с. 5 автореферату). Втім, на основі яких критеріїв дисертанка відносить захист довкілля до реальних секторів економіки є не зрозумілим та дискусійним. Також у тексті дисертації відсутні пояснення, аналіз та розрахунки, які засвідчували, що захист довкілля слів вважати реальним сектором економіки. Відтак таке твердження авторки потребує додаткових пояснень та обґрунтувань, які в дисертації відсутні.

7. У дисертації авторка використовує поняття «чинники» та «фактори». У елементах наукової новизни «вперше» на с. 4 , а також «набули подальшого розвитку» на с. 6 авторкою застосовано синонімічний ряд «чинники і фактори розвитку». Втім у подальшому аналізі авторкою не здійснено виокремленого аналізу чинників і факторів, а також недостатньо обґрутованим є диференціація цих понять. Таким чином Щурко У.В, слід було зупинитися у роботі на конкретизації відмінностей між чинниками і факторами, які вона обумовлює в дослідженні.

8. У науковій новизні дисертанткою запропоновано підходи щодо вдосконалення механізмів і засобів формування економічної політики на макрорівні з метою деталізації функціональних особливостей діяльності економічних регуляторів при застосуванні інституційного підходу (с. 6 автореферату). Втім з тексту дисертаційної роботи не зрозуміло, чи було на практиці запроваджено цей підхід, і які результати було отримано.

Зазначені дискусійні положення не носять деструктивного характеру та не зменшують наукову та практичну цінність представленого дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Щурко Уляни Василівни «Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки» є завершеною науковою працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що в сукупності надають подальший розвиток теоретико-методологічним основам формування конкурентної стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки. Роботу виконано на високому науково-методичному рівні. Дослідження логічно структуроване, є цілісним, носить завершений характер, містить наукову новизну та практичну цінність. В опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи.

Обсяг та оформлення дисертації, в цілому, відповідають ПП. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015р. та № 1159 від 30.12.2015р. Таким чином, на підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що дисертаційна робота «Конкурентні стратегії безпеки розвитку реального сектору економіки» за своїм змістом повністю відповідає паспорту наукової спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки), а її автор Щурко Уляна Василівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора економічних наук за означеною спеціальністю.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
адміністрування та готельно-ресторанної справи
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

Рудніченко Є. М.

Підпис засвідчую:

Проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

Синюк О.М.